

Ifjabb Geleji Katona István könyvtárának néhány kötete

Apáczai könyvtárának töredékéről írott cikkből¹⁾ már észrevehettük, hogy barátja s külső országokbeli bujdosótársa: ifjabb Geleji Katona István, a későbbi székelyudvarhelyi pap és esperes, akadémiai tanulása közben valóban nagyon értékes könyvtárat szerzett össze. Ő, aki az alumnumon kívül apjától: Geleji K. Gáspártól, a tekintélyes borsód-vidéki esperestől s nagybátyjától: Geleji K. István püspöktől is hihetőleg nem csekély támogatásban részesült, ezért is nem sajnálhatta a pénzt a legértékesebb művek megszerzésétől. Lehetséges, hogy sógora, az akkori haladó szellem egyik legkiválóbb hazai képviselője: Tolnai Dali János is irányította könyvtárgyarapításában.

Gyűjteményének gazdagságát mi sem jellemzi jobban, minthogy megvásárolta a jeles amsterdami cég: Blaev kiadásában készült égés földgömböt a hozzá való utasítással együtt, amelyet azután - 1658-ban történt nagy nyomoruságba jutása után - könyvtárának tekintélyes részével együtt áruba bocsátani kényszerült. E glóbusokat Váradi Miklós főkurátor, Bethlen Miklós nagyapja, eléggé olcsó áron: 12 birodalmi tallérért vásárolta meg a kolozsvári kolégium számára.

Könyvtárának egyes darabjai közül az alig nélkülözhető Socratest és Eutropiust, valamint a haladó szellemű Althusius Arithmeticaját ismerjük. Ezekon kívül a kolozsvári református kollégiumban még négy könyvét találtam, amely az 1658. évi árverés alkalmával cserélhetett gazdát. E köteteknek azonban (közel három évtizeddel ezelőtt) az egyszerűség kedvéért a cím helyett csak könyvtári jelzését jegyeztem le, minthogy pedig ma már más helyrajzi számmal vannak ellátva, tehát lehetetlen azokra reá akad-

1) Lásd Apáczai Csere János könyvtárának töredéke című cikkemet.

nom.²⁾ Ezek közül azonban az egyiknek bejegyzése érdeklődésünket mindenképpen felkeltheti. E szerint ugyanis e könyv kötéstáblájára szuperexlibrisként S - K - G - 1652 névjelölést, a címlapon pedig tulajdonosmegnevezésként: "Est Stephani Katona Gelei An. 1652. Franekerá Frisörüm" szavakat találjuk. Valamivel későbbi bejegyzésként azt adja tudtunkra, hogy ezt a könyvet 1655 január 16-án ugyancsak Geleji "Magnovardia ad Chrysiüm"-ban B. Jenei Mihály ifjunak ajándékozta.³⁾

Ennek az ajándékozásnak a ténye azért kell meggondolkoztatson, hogy a külső országokból hazatért Geleji Katona István 1655 január 16-án ugyan mit is kereshetett Nagyváradon? s egy 1652-ben Franekerában vásárolt és köttetett könyvet miért is ajándékozott, egy szülőföldjétől és iskoláitól is távoli eredetű Borosjenei Mihály nevezetű ifjunak? De arra is tekintettel kell lennünk, hogy ezt a könyvet Váradra ugyan miért is vitte magával?

Minde jelek arra vallanak, hogy a megnevezett ifju netalán tanítványa vala s az ajándékba adott könyvvel valamilyen alkalommal jutalmazta. Tehát ha ez a feltevés megfelelne a valóságnak, azt jelentené, hogy az idegen országokból hazatért, akadémiákat végzett diákot gyakorló évre a váradi jeles kollégiumba osztotta be a püspök a felső évfolyamokban tanító mesterül s illetéknéppen mind Geleji, mind a váradi Rákóczi-kollégium életében egy csekély űr egy jeles ifjuval ismét betöltést nyert volna!

Nagy veszteség sujtotta e jeles képzettségű ifju papot, hogy a tatár pusztítás és családi csapásai miatt bekövetkezett nagy szükségében gazdag és színvonalas könyvtárát 1658-ban el kellett vesztegetnie.⁴⁾ Ezen kívül a székelyudvarhelyi lelkipásztorsággal és esperességgel járó sok teendője is megakadályozta, hogy a külsőországokban folytatott sokoldalú tanulmányait, amelyeket a teológia, metafizika, politika tárgykörből választott vitatkozásai is bizonyítanak,⁵⁾ itthon is maradandóan gyümölcsöztethesse.

2) L. 22, P. 161, VII. 89. és RMK. szekrény 4.palc. 266.

3) P. 161. sz. könyvtári jelzéssel.

4) Szilágyi Sándor: Vértanúk a magyar történetből. 138-141.

5) RMK. III. 1785, 1786, 1834, 1835.